

ואם כן הרי מצאנו עוד איל נזיר שאינו טעון לחם!?

ומשנינן: אותם נעשו כמצותן קא השיב [אותם בלבד מנה בעל השמועה], אבל כאלו שנעשו שלא כמצותן, לא קא השיב.⁽¹⁸⁾

למדנו בברייתא: המפריש מעות לנזירותו וכו' מת, והיו לו מעות סתומים יפלו לנדבה:

תמחה הגמרא: למה יפלו מעות אלו לנדבה, כה-א והלא דמי חטאת מעורבין בהן, ודמי חטאת הרי דינם לילך לים המלח!?⁽¹⁾

הוא להביא בכל המעות שלמים או עולה, וקושיית הגמרא אינה אלא באומר: "אלו מעות לקרבנות נזירותי" דמשמע כל הקרבנות.

ומטעם זה כתבו התוספות, שלא הקשתה הגמרא אלא על הברייתא שבהכרח עוסקת באופן שאמר "אלו לקרבנות נזירותי", וכפי שנתבאר לעיל בהערה שלכך הוסיפה הברייתא ואמרה: "מת והיו לו מעות סתומין" כדי ללמד שהנידון הוא באופן זה, אבל במשנתנו "איכא לאוקמי דאמר לנזירות ולכך יפלו לנדבה, דאי בעי מייתי בכלון עולה", וראה אות ג.

ג. בתירוץ הגמרא מבואר, שלרבי יוחנן הלכה היא בנזיר שיפלו לנדבה, ולריש לקיש הוא נלמד מקרא, ומבואר בתוספות, שכל עיקר דין זה לא נאמר אלא כשמעורבין בו דמי חטאת, אבל כשיכול להביא בכל המעות עולה או שלמים או שהפרישם לעולה ושלמים בלבד, בזה לא נאמרה ההלכה.

ולפי זה מה שכתבו התוספות [הובא באות ב], שעל משנתנו אין להקשות "והלא דמי חטאת מעורבין בהן" משום "דאיכא לאוקמי דאמר לנזירות", אין כוונתם אלא לומר, שסגנון קושיית הגמרא: "והלא דמי חטאת מעורבין בהן", אי אפשר להקשות על משנתנו, משום שהיה אפשר לפרש באופן שאמר "אלו לנזירותי", אבל באמת אף משנתנו עוסקת באופן שאמר "אלו לקרבנות נזירותי", שאם לא כן תיקשי: מי הכריחה להפילה לנדבה, והלא אין דמי חטאת מעורבין בהן; אך ראה ב"קן אורה" וב"ארוזי הלכנון" אות צט.

ב. עוד כתבו התוספות: והוא הדין דבמתניתין הוה ליה למיתני "ולא זרוע"; אבל בתוספות במנחות ד ב ד"ה ואין, דקדקו, שלא נאמר "ולא זרוע" אלא גבי שלא כמצוותן, וכתבו: "דשלא כמצוותן הוי משונה יותר מדאי; ועוד שלא כמצוותו נראה דהיינו בן שנה והביא בן שתיים או מחוסר זמן דהוי משונה יותר מדאי".

18. במשנתנו נתבאר לפי צד אחד, שאיל נזיר של אשה שהיפר לה בעלה [והוא הדין בכל אלו שנמנו כאן] שם "שלמי נזיר" עליו, ראה שם; ואם כן, יש לפרש את כוונת הגמרא בתירוצה, שבאיל שלמים שלא נעשה כמצותו הרי הוא שלמי נדבה, ודבר פשוט הוא שאינו טעון לחם, וכשאר שלמים שאינן טעונין לחם, ולא נמנו כאן אלא "שלמי נזיר" שאינן טעונין לחם אף שהם "שלמי נזיר" ומשום דבעינן "על כפי הנזיר".

1. א. כתבו התוספות, שיכולה היתה הגמרא להקשות: והלא דמי שלמים מעורבין בהן שאינן כליל, ואיך יפלו לנדבה לעולת קיץ למזבח דהוי כולה כליל; אלא שהגמרא מקשה קושיא יותר חזקה, כי דמי חטאת אינם ראויים להקרבה כלל, ואיך הוא מקריב מהן עולה. ובפשוטו יכולה היתה הגמרא להקשות אף אם היה מותר להביאם לנדבה, מכל מקום למה צריך הוא להביאם לנדבה.

ב. עוד ביארו התוספות [בד"ה היו לו], שאם אמר סתם "אלו מעות לנזירותי", כי אז אין להקשות והלא דמי חטאת מעורבין בהן, כי יכול

אהרן וגו' איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", התורה אמרה: מותר נדר יהא לנדבה [לקיץ המזבח], וקרבנות הנזירות "נדר" הם, היות והנזירות באה על ידי נדר.⁽³⁾

אמר רבי יוחנן: הלכה היא בנוזר שמעות סתומים של קרבנות נזירות כשמעורב בהם דמי חטאת — יפלו לנדבה.⁽²⁾

ריש לקיש אמר: לפיכך נופלים מעות סתומים לנדבה, משום שנאמר: "דבר אל

3. א. ראה ב"ארוזי הלבנון" אות קד בשם "תפארת ציון" מה שכתב לבאר את הדרשה. ב. כתבו התוספות: "וסברא הוא לאוקמי במותר כי האי, דבשאר מותר לא משכחת לה, דאם הפריש מעות לעולה, וניתותרו, שהוולו הבהמות, יכול להקריב מהם עולה וכן שלמים כמו שהפריש מתחילה, וסברא להעמידם במותר סתום כי האי, חטאת עולה ושלמים מעורבין יחד".

ולקמן בדף כו א ד"ה אמר רבא, כתבו סברא אחרת: "סברא הוא להעמיד קרא כשדמי חטאת מעורבין בהן דוקא, דהכי משכחת בעלמא דמותר חטאת בא לנדבה, כדאמר בפרק ולד חטאת וכו', זה מדרש דרש יהודע הכהן וכו', [ויובאו דבריהם שם בהערה].

ג. לשונם שכתבו כאן "אם הפריש מעות לעולה וניתותרו שהוולו הבהמות", צריך ביאור, שהרי אף לפי האמת שמותר נדר היינו דמי חטאת לא באופן זה אנו עוסקים, אלא שהפריש מעות ומת, אבל אם הפריש מעות וניתותרו משום שהוולו, זה בפשוטו אינו ענין לכאן, וכשם שלרבי יוחנן אין אנו עוסקים בזה; והיה להם לומר: שאם הפריש מעות לעולה ומת, [וראה היטב ב"קין אורה" ד"ה אלא, ובכתבי הגר"ז על דברי ריש לקיש].

ד. לשונם שכתבו כאן בסוף דבריהם: "שיש בהם חטאת עולה ושלמים יחד", לאו דוקא הוא, שהרי עיקר הדין תלוי במה שמעורב בהם דמי חטאת עם קרבן אחר, ואין צריך שיהא בהם הן עולה והן שלמים, אלא די בחטאת ועולה או

2. א. ואדרבה דוקא כשמעורב בהם דמי חטאת אז יפלו לנדבה, ומשום דכך נתקבלה ההלכה: "מעות סתומין", דהיינו שנתערב דמי חטאת בדמי קרבן אחר שחייב בו הנזיר — כיון שמת הנזיר ילכו כל המעות לנדבה.

ב. מעיון בכל הסוגיא מתבאר, שבכלל השם "מעות סתומין" נכללו שני ענינים:

האחד: שיהיו כל המעות סתומין, כלומר: לא יהיו המעות מפורשין, דהיינו שלא יאמר: את אלו אני מפריש לחטאת ואת אלו לקרבן אחר, ומשום שאם יעשה כן נמצא שאין כאן תערובת כלל, שדמי החטאת לחוד ודמי הקרבן האחר לחוד, וכשעשה כן נקראים המעות "מפורשין".

השני: שיהיו מעות דמי החטאת שבתוך התערובת סתומין, כלומר: אף כשסתם ולא פירש אלו מעות יהיו לחטאת, ואלו מעות יהיו לקרבן האחר, אין די בזה אם לא סתם לגמרי את דמי החטאת, והיינו, שאם הזכיר שם חטאת על הדמים שבתוך התערובת, וכגון שאמר על כל התערובת: אלו לחטאת ולקרבנות, אין אלו "מעות סתומין" היות והזכיר שם חטאת, ונקראים המעות "מפורשין בתערובת", ראה דברי רב אשי לקמן כו א ובתוספות שם.

ג. הלכה זו היא בכל מעות סתומים של נזירות שניתותרו בין על ידי מיתה כנידון הברייתא שהגמרא עוסקת בה כאן, ובין כשניתותרו על ידי הפרה או מחאה או שנתכפר באחר; ולקמן בגמרא יתבאר, שדין זה אינו מסוים למעות נזירות, אלא לנזירות וכל הדומה לה, ראה לקמן כו א.

מקשה הגמרא: בשלמא לרבי יוחנן, דאמר: הלכה היא בנזיר, אמטו להכי [לכן] כשהמעות הן סתומין – אין, אכן הולכים הם לנדבה, אבל כשהמעות מפורשין, לא הולכים הם לנדבה, ומשום שכך נאמרה ההלכה.

אלא לריש לקיש הלומד דין זה מן הפסוק "לכל נדריהם ולכל נדבותם", אם כן מאי איריא מעות סתומין, אפילו מעות דמי חטאת מפורשין, היה לנו לומר שיפלו לנדבה.⁽⁴⁾

אמר רבא: דמי חטאת מפורשין לא מצית אמרת שיפלו לנדבה, שהרי:

כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל, כלומר: כבר דרש תנא דבי רבי ישמעאל מן המקרא ש"מותר חטאת" – דהיינו ולד או תמורת חטאת – אינה קריבה; ונכלל בדין זה, שמעות חטאת מפורשין שניתותרו הולכים לים המלח ואינם קריבים.⁽⁵⁾

דתנא דבי רבי ישמעאל: כתיב: "רק קדשיך

חטאת ושלמים, וכדמשמע מדבריהם בדיבור הקודם, וכן מפורש בברייתא לקמן כו ב.

4. א. כלומר: מנין שלא נאמר דין זה אלא במי שהפריש דמים לקרבן אחר ולחטאת כאחד, וסתם ולא פירש אלו דמים יהיו לחטאת ואלו דמים יהיו לעולה, שמתוך כך "מעורבין" דמי החטאת עם דמי העולה, שמא אף מי שהפריש דמי חטאת בלא תערובת כלל, אף בהם נאמר שיפלו לנדבה אם ניתותרו, כן היא פשוט קושיית הגמרא, וראה "קרבן אורה".

ב. לכאורה נכלל בקושיית הגמרא, שאפילו בהמת חטאת שניתותרה תלך לנדבה, כי בפסוק הרי לא נזכרו "מעות" כלל; וראה מה שנתבאר בזה בהמשך הסוגיא בהערות.

5. א. ביארו התוספות: "כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל דולד חטאת מתה ולא לנדבה, והכי נמי נימא במותר שלה דלאיבוד אולא ולא לנדבה, דהכל נקרא "מותר חטאת" בין ולד חטאת בין תמורת חטאת [ובין] כי הכא [היינו במשנתנו] דמפריש מפורשין והיפר לה בעלה, או ההיא דתנן היכא דהפריש מעות לנזירותו ומת והיו לו מעות מפורשין, כל אלה שאינן חטאת עצמן

שם מותרות עליהם".

ויש ללמוד מדבריהם שלא כמבואר לעיל בהערה, שהקושיא היתה גם על בהמת חטאת, כיון שלזה לא יועיל תירוץ הגמרא, שהרי בהמת חטאת אינה בכלל דברי רבי ישמעאל שהוא לא דיבר אלא ב"כל אלה שאינן חטאת עצמן", ואילו בהמת חטאת אף שניתותרה לאחר הפרת הבעל הרי היא חטאת עצמה.

ולדבריהם צריך לומר, שעל בהמת חטאת לא הוקשה לגמרא כלל, כי הפסוק "לכל נדריהם ולכל נדבותם" לא קאי אלא על "מותר נדר שיהיה לנדבה", וזה שייך רק במעות שהן נקראין "מותר נדר", וכמו שהן נקראין "מותר חטאת" וכמו שכתבו התוספות, אבל בהמת חטאת עצמה אינה כלל בכלל הפסוק ד"לכל נדריהם ולכל נדבותם", ולא היה קשה לגמרא שתיפול לנדבה, וצריך תלמוד.

ושיטת הרא"ש אינה כן, אלא שעיקר הלימוד הוא על החטאת עצמה שהיא הולכת למיתה, וכיון שדין החטאת לילך לים המלח, ממילא דמי חטאת הולכים לאיבוד.

ב. לכאורה צריך ביאור תירוץ הגמרא, כי מאחר שלמדנו שמותר חטאת הולך לאיבוד, אם

אלא: יעלם לבית הבחירה לקיים מה שנאמר: "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'", ואולם ימנע מהם שם מים ומזון כשביל שימותו — (8)

תלמוד לומר: "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'". ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך, ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל [אלו השלמים]", לומר לך:

א. כדרך שאתה נוהג בעולה עצמה —

אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'".

ובהכרח שאין הפסוק מדבר בעולה ושלמים עצמם, שהרי כבר למדנו דינם ממקראות אחרים, אלא: בולדי קדשים של שלמים, ובתמורתם של עולה ושלמים (6) הכתוב מדבר, מה תקנתן: "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'", כלומר שהן קרבין. (7)

יכול — אף שאמר הכתוב "תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'" — לא יקריבם,

7. ב"ק"ן אורה ד"ה רק, הביא מדברי התוספות בתמורה, שצריך הכתוב ללמדנו שהם קרבים, משום שאם לא הכתוב לא הייתי יודע שהולד קדוש כלל, שהוא כגידולי הקדש שאין מועלין בהם, ובתמורה — שהיא ודאי קדושה, שהרי נאמר "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" — הייתי אומר שקדושה ואינה קריבה, כולד ותמורת בכור ומעשר שהם קדושים ואינם קרבים; וראה מה שהקשה שם ה"ק"ן אורה.

8. א. כתבו התוספות: "כלומר: כיניסם [לבית, וינעול עליהם עד שימותו] כדרך שעושין בולד חטאת ובתמורת חטאת דאזלו למיתה", שכך קיבלנו הלכה למשה מסיני בחמש חטאות שהן מתות, ואלו הן: ולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, חטאת שנתכפרו בעליה באחר וחטאת שעברה שנתה, וסימנך: "ותמנע".

ב. יש להקשות: אי כדי שימותו, הלא יכול להמיתם במקומם, ולמה יאמר הכתוב שיעלם לירושלים למות שם?!

"ונראה, דלכך מצריכם להעלותם, משום דאם ימיתם במקומם יבואו לטעות ולומר דלאו קדשים נינהו מאחר דמניחם למות, דיהיו סבורים דאם קדשים הם למה יפסידו ההקדש להניחם

כן אף כשהוא בתערוכת יש לו לילך לאיבוד, ומה הועילה הגמרא בתירוצה?!

והביאור הוא, כי מאחר שפסוק אחד אומר שדמי חטאת הולכים לים המלח, ופסוק אחד אומר שהוא הולך לנדבה, בהכרח לומר דבתערוכת שאני.

ויש להגדיר באופן אחר: שלא נאמר דין מותר חטאת שהוא הולך לאיבוד, אלא על דמי חטאת "מפורשין", אבל כשהן "סתומין" לא נאמר דין זה, [וראה היטב לשון רבינו גרשום בכריתות כז ב גבי נזיר שמגלח על מעות אביו הסתומין ולא המפורשין, דמשמע כפירוש זה, ודין גילוח על מעות אביו הסתומין, ודין מעות סתומין שהולכים לים המלח משהו אותם הגמרא בסוגייתנו].

ג. ראה עוד תוספת ביאור בתירוץ הגמרא בהערה 13 לקמן.

6. הביאו התוספות מתמורה יז ב, דדריש: "רק קדשיך" אלו התמורות [שנאמר: "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", רא"ש], "אשר יהיו לך" אלו הולדות [שבהוייתן הן קדושים, רא"ש]; ובהמשך הברייתא והסוגיא יתבאר, מנין לנו לפרש את הכתוב רק על עולה ושלמים, ולא על חטאת ואשם.

שאתה מקריבה על המזבח — כך נהוג גם בתמורתה, (9) ולא תמות.

ב. בדרך שאתה נהוג בשלמים — שאתה מקריבם על גבי המזבח — כך נהוג גם בולדיהם [ובתמורתם] ולא ימותו.

יכול אף וּלְד [ותמורת] חטאת ותמורת אשם (10) כן, שיקרבו על גבי המזבח —

תלמוד לומר: "רק" (12) למעט את החטאת והאשם שלא יקרבו, (11) דברי רבי ישמעאל. (13)

רבי עקיבא אומר: אינו צריך ללמוד כן מ"רק", כי הרי הוא אומר: "אשם הוא" בחייתו יחא, כלומר: רק את האשם עצמו יביא לאשם, ולא את ולדו ותמורתו, ויתבאר דברי רבי עקיבא בהמשך הגמרא.

הרי למדנו שכל מותר חטאת אינו הולך לנדבה, ואם כן אי אפשר לומר שמעות מפורשין של חטאת שניתותרו הולכים לנדבה, שהרי דינם לילך לים המלח, ובהכרח שלא דיבר הכתוב "לכל נדריהם ולכל נדבותם", אלא במעות סתומין ולא

שהיא מתה, ובתמורת אשם שהיא רועה עד שתסתאב ויביא בדמיה עולה לקיץ המזבח, [ושיטת רבינו תם היא, שמן התורה האשם יקרב עולה, ולדעתו, בא הפסוק לומר שלא יקרב אשם כמו ולד ותמורת העולה והשלמים שהם קרבים למה שהן], ולקמן בעמוד ב' מקשה הגמרא: למה צריכים אנו למקרא כלל, והרי יש ללמוד את כל הדין מהלכה למשה מסיני, ראה שם.

13. לכאורה צריך ביאור: היכן מרומז בפסוק זה שהכתוב מדבר דוקא על עולה ושלמים, דהניחא עולה הרי כתוב "ועשית עולותיך", אבל במה שאמר הכתוב "ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל", הרי יש לכלול גם חטאת ואשם.

ויש מאחרוני זמננו שכתבו, כי מאחר שהכתוב אומר "ודם זבחיך ישפך" [ולא תשפוך] שמשמע על ידי אחרים דהיינו הכהנים, ומיד אמר "והבשר תאכל" [ולא "יאכל"] אם כן משמע שתאכל אתה בעצמך ולא הכהנים, והיינו שלמים ולא חטאת אשם שנאכל בשרם על ידי הכהנים.

ואם נאמר ש"זבחיך" אינו כולל חטאת ואשם אלא שלמים, [ראה בזה ב"משמר הלוי" לזבחים סימן ב'], אם כן ניחא.

למות, ויהיו סבורין דחולין נינהו וכו' ויבואו להשתמש בהם לגזו ולעבוד וימעלו בהם, לכך צוה הכתוב להעלותם לירושלים כדי שידעו הכל דקדשים הם, וימנעו מהם תשמיש וגזיה ועבודה ולא ימעלו בהם", חידושי רבי פרץ בשם תוספות, הובא ב"ארזי הלבנון".

ולכאורה דבריו צריכים ביאור, שהרי אם דינם שימותו, הרי אין מועלין בהן מן התורה כמבואר במשנתנו בתוספות ד"ה דמי, ומשום דלא קרינא בהו "קדשי ה'"; ונראה שהוא סובר כדעת הסוברים שאסור בהנאה מן התורה, כמובא שם בהערה.

9. אבל ולד עולה לא תמצא, שהעולה באה מן הזכר בלבד.

10. האשם אינו בא אלא מן הזכר, ואין שייך בו אלא תמורה, ומאחר שנקט באשם רק דבר אחד דהיינו תמורה, לכן נקט בחטאת דבר אחד בלבד דהיינו ולד, אף ששייך בה גם תמורה, רא"ש.

11. שכל "אכין" ו"רקין" מיעוטיין הן.

12. מן הפסוק אין אנו יודעים אלא שאלו לא יקרבו, אבל עדיין לא ידענו מה יעשו בהם, אלא שהלכה למשה מסיני היא בולד ותמורת חטאת

במפורשין. (14)

ולא ולד ותמורת עולה ושלמים! ? (15)

ומבארת הגמרא את הברייתא:

ומשנינן: **אי לאו קרא** שולדי ותמורות עולה ושלמים ייקרבו, **הוה אמינא**: בזה הוא שחלוק ולד ותמורת עולה ושלמים מולד חטאת:

קתני בברייתא: **יכול יעלם** לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון בשביל שימותו, תלמוד לומר "ועשית עולותיך":

שולד [ותמורת] חטאת ימותו בכל מקום —

ומקשינן: **ואמאי** הייתי אומר שימותו! ? הא גבי ולד [ותמורת] חטאת הוא דגמירי והלכה למשה מסיני שהיא הולכת למיתה,

ואילו ולדי קדשים דעולה ושלמים ימותו כה-ב בבית הבחירה, קא משמע לן דלא ימותו כלל. (1)

14. צריך ביאור:

חילוק בין חטאת נזירות לשאר חטאות; וראה עוד בזה בהערות בהמשך הסוגיא. אבל התוספות כתבו "והוא הדין דמצי למימר דהלכה גמירי לה חטאת מתה", כלומר: וכן מעות מפורשין ילכו לים המלח, הרי שאין כוונת הגמרא משום שכתוב "ונדריך", שאם כן אין מקום לדבריהם, ולפי זה הדרא קושיא למקומה, הרי מכל זה ידע גם המקשה! ? וצריך תלמוד, וראה היטב מה שכתב ב"ברכת ראש" דף כה תחילת עמוד א; וראה עוד בזה בהערות בהמשך הסוגיא בעמוד ב].

הרי המקשן אף הוא ידע שדמי חטאת הולכים לים המלח, כמבואר במשנתנו ובברייתא ד"המפריש מעות לנזירותו", ומטעם זה הקשתה הגמרא בתחילה "והלא דמי חטאת מעורבין בהן", ומטעם זה גם ביארו התוספות לעיל, שמסתבר לפרש את הכתוב דוקא במעות סתומין שמעורב בהם דמי חטאת, אלא שמכל מקום הקשה המקשה שילכו אף מעות מפורשין של חטאת לנדבה, משום שהרי אף לפי מה שריש לקיש מפרש את הכתוב — דהיינו על מעות סתומים "שמעורב בהם דמי חטאת" — בהכרח שדין חטאת נזירות כיון שהיא בכלל "לכל נדריהם ולכל נדבותם" הרי היא שונה משאר מעות שמעורב בהם דמי חטאת, וכך יש לנו לומר שהכתוב בא ללמד אף על מעות מפורשין של חטאת נזירות שדינם שונה, [ועל דרך זה פירש ב"קין אורה", ראה שם].

15. יש לפרש את קושיית הגמרא בשני אופנים: האחד: כיון שלא גמירי אלא בחטאת, אם כן מהיכי תיתי הייתי אומר שימותו; וכפירוש זה פירשו התוספות.

ואם כן תיקשי: מה דחתה הגמרא "כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל", והרי לא דיבר רבי ישמעאל בחטאת של נזירות, ואנו אין אנו דנים אלא בחטאת נזירות! ?

השני: כיון שגמירי בולד ותמורת חטאת שימותו, אם כן ממילא נשמע שולד עולה ושלמים לא ימותו; וכפירוש הזה נראה מהראש שכתב: "ואמאי, והא גבי ולד חטאת הוא דגמירי, דהא חטאות מתות הלכה למשה מסיני, אבל עולה ושלמים מדגלי הלכתא בחטאת אבל אינהו לא".

ובפשטו צריך לומר, שכוונת הגמרא היא, משום שבפסוק כתוב "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך", הרי שהכתוב מדבר אף בנדרים, ואין

1. לפירוש השני שהובא בהערה לעיל והוא